

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра менеджменту та адміністрування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Транскордонне співробітництво як форма інтеграції до регіонального
економічного простору»**

**(за матеріалами ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»,
м. Вінниця)**

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи ПУА-213(м),
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»
заочної форми навчання

Юрія
Андріяша

Науковий керівник
канд. екон. наук, доцент

Наталя
Махначова

Гарант освітньої програми
канд. наук держ. упр., доцент

Ірина
Ніколіна

Вінниця 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	5
РОЗДІЛ 2 ВИКОРИСТАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ДО РОЗВИТКУ ВІННИЦЬКОГО РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»)	10
2.1. Організаційна характеристика діяльності ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»	10
2.2. Участь ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР» у розвитку транскордонного співробітництва Вінницького регіону	14
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СИНЕРГІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ОБГРУНТУВАННЯ УЧАСТІ ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»	23
3.1. Стратегічні напрями зміцнення транскордонного співробітництва Вінницького регіону в контексті реалізації грантових проектів ОМС та ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»	23
3.2. Обґрунтування запропонованих напрямів розвитку транскордонного співробітництва регіону	28
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Транскордонне співробітництво між сусідніми державами має велику цінність та дає багато можливостей до важливої співпраці. Насамперед в економічній, соціальній, освітній та інших сферах суспільного життя в процесах інтеграції місцевого, регіонального та міжнародного економічного простору. Транскордонне співробітництво дає прикордонним територіям можливість росту та розвитку в різних сферах, таких як: обмін технологіями, підняття на новий рівень торговельних відносин, реалізація різноманітних міжнародних проєктів та інше. Крім того, в умовах подолання соціально-економічних викликів, зумовлених війною в Україні, актуальною проблемою є активізація транскордонного співробітництва на рівні регіонів.

Гіпотезою дослідження дослідження є те, що транскордонне співробітництво сприяє регіональному розвитку та зміцненню спроможності територіальних громад.

Метою дослідження є узагальнення теоретико-методологічних особливостей транскордонного співробітництва на рівні органів місцевого самоврядування.

Завдання дослідження, які впливають з його мети це:

- визначити теоретичні засади реалізації транскордонного співробітництва як інструменту місцевого та регіонального розвитку;
- здійснити аналіз участі ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР» у розвитку транскордонного співробітництва Вінницького регіону;
- запропонувати можливі напрями формування синергії транскордонного співробітництва та регіонального розвитку за участі ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР».

Об'єктом дослідження є система відносин, які виникають у сфері транскордонного співробітництва на рівні органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є процес взаємодії громадських інституцій з органами місцевого самоврядування в умовах реалізації програм та проєктів транскордонного співробітництва.

Методи дослідження. В роботі використано логічний метод пізнання, метод синтезу, порівняння, прогнозування, дедуктивної аргументації, застосований системний підхід при викладенні вивченого та напрацьованого матеріалу.

Інформаційну базу дослідження становлять Статут ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР», статистичні дані, матеріали науково-практичних конференцій, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів, що досліджують проблематику розвитку транскордонного співробітництва на рівні ОМС.

Наукова новизна полягає в удосконаленні теоретико-методологічних особливостей транскордонного співробітництва на рівні органів місцевого самоврядування за участі громадських організацій.

Практична цінність роботи полягає у можливості запровадження запропонованих напрямів розвитку транскордонного співробітництва регіону при підготовці нових грантових проєктів ГО «Єврорегіон «Дністер».

Апробація наукових досліджень. Проведені дослідження було апробовано та схвалено за результатами участі у XII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» (м. Вінниця, ВТЕІ ДТЕУ 20 квітня 2023 р.), тема «Транскордонне співробітництво України з країнами ЄС в умовах воєнного стану» та X Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології» (м. Вінниця, ВТЕІ ДТЕУ, 10 жовтня 2023 р.), тема «Досвід управління транскордонним співробітництвом в Європі».

Робота містить 43 сторінки тексту, 2 таблиці та 9 рисунків, додатки. У кваліфікаційній роботі використано 50 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблеми транскордонного співробітництва є об'єктивно актуальними в умовах сьогодення. Поглиблення транскордонної співпраці відкриває нові можливості для економік різних країн, через те що зростає кількість перевезень через кордони товарів і послуг, робочої сили, став більш інтенсивним обмін інформацією та технологіями, тощо. Через жорстоке повномасштабне вторгнення росії на територію України в 2022 році було призупинено багато транскордонних проєктів.

Дослідження змістовної сутності та концепції розвитку транскордонного співробітництва знайшло відображення у працях вітчизняних науковців, зокрема: С. Віднянського, І. Галяс, О. Демедюка, А. Дунської, О. Майбороди, О. Передрія, С. Писаренко, Х. Притули та інші. Серед закордонних вчених, які займалися вивченням питань, пов'язаних з транскордонною співпрацею, варто відзначити: Б. Балассі, Д. Віллерса, Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, П. Еберхардта, Р. Федана, Т. Коморніцкі, М. Ілієва, Я. Тінбергена, Ю. Хеклі та інші.

В сьогоденнішніх умовах транскордонне співробітництво в Україні виступає одночасно як інструмент розвитку прикордонних територій та як рушійна сила втілення її євроінтеграційних прагнень через призму європейської державної і суспільної взаємодії. Згідно зі статтею 2 Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво (ТКС) – це «будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [1].

Практична реалізація вищезазначених заходів значною мірою сприяє наступним діям: зміцненню потенціалу його учасників і зацікавлених сторін,

усуненню регіональних відмінностей та вирішенні важливих проблеми, що характерні для сусідніх країн. Варто додати, що концепція транскордонного співробітництва ґрунтується на європейській та національній регіональній політиці, яка направлена на підтримку соціально-економічного розвитку, зростання рівня інфраструктури, підвищення регіональної конкурентоспроможності, покращення якості життя населення, тощо.

Як уже зазначалось вище, у зв'язку з повномасштабним вторгненням була припинена достатня кількість транскордонних проєктів. Важливі програми для розвитку сусідніх з ЄС регіонів, опинилися під загрозою. Проте через деякий час транскордонне співробітництво між Україною та країнами Європейського Союзу поступово почало відновлюватись. Ще наприкінці липня Європейська комісія повідомила, що забезпечить фінансування проєктів транскордонного співробітництва з країнами Східного партнерства, які були перервані війною, та почне реалізацію нових програм на 2021-2027 роки.

Європейська інтеграція, яка сьогодні є одним з політичних пріоритетів України, передбачає долучення до програм транскордонної співпраці. Вони є одним із ключових інструментів підтримки Європейським Союзом своїх країн-сусідів. У цьому випадку органи місцевого самоврядування мають стати активними гравцями по залученню коштів міжнародних партнерів та стабілізаційних фондів ЄС.

Для ефективної реалізації програм транскордонної співпраці, перш за все, важливі дві речі: налагоджені зв'язки між прикордонними регіонами та відповідність пріоритетів цих програм місцевим стратегіями регіонального розвитку. Не останню роль грає і активність представників місцевих органів влади – транскордонна співпраця має стати невід'ємним елементом стратегічного планування. Важливо, щоб і місцева влада використовувала усі можливості, які можуть сприяти розвитку регіонів, та активно їх лобіювала при підготовці транскордонних програм. У цьому випадку, не можливо це здійснити без залучення профільних експертів для надання консультацій, а також обміну досвідом із громадськими організаціями, що мають успішний проєктний досвід.

Таким чином, у громад Прикарпаття з'явилися нові можливості залучити міжнародні гранти для розвитку. Адже транскордонне співробітництво передбачає економічний та соціальний розвиток регіонів, що межують з країнами ЄС, створення умов для взаємовигідної економічної співпраці та торгівлі, а також регіональної стабільності й добробуту, що відповідає інтересам усіх жителів прикордонних регіонів.

Першою транснаціональною програмою ЄС, до якої долучилася Україна стала Дунайська транснаціональна програма. Це унікальний фінансовий інструмент, який реалізує Європейська Комісія через програму Interreg і що сприяє реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону. Мета програми – розвиток громад в 14 країнах Дунайського регіону (Австрія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Чехія, Німеччина, Угорщина, Молдова, Чорногорія, Румунія, Сербія, Словенія, Словаччина та Україна) шляхом зміцнення транскордонного співробітництва. Українська частина Дунайського регіону охопила Одеську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Закарпатську області [2].

Дана програма сприяє якісним змінам регіону через фінансування проєктів, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності бізнесу, інвестування в соціальні інновації, розвиток енергоефективності, розбудови інституційної спроможності та подолання екологічних загроз. Варто зауважити, що в рамках цієї програми в Івано-Франківській громаді вже був реалізований проєкт «Управління і використання міських лісів як природної спадщини в містах Дунайського регіону». Під час реалізації проєкту встановлено три оглядові майданчики, вело СТО та зони для дітей на Вовчинецькому пагорбі.

Програма Interreg NEXT «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2021-2027». В рамках даної програми Європейський Союз виділить понад 66 млн євро на транскордонне співробітництво з Україною. Метою програми є співпраця названих країн у сфері охорони здоров'я, захисту природи, розвитку зеленої інфраструктури і сталого туризму. Крім цього, програма підтримуватиме сталі рішення щодо адаптації до змін клімату та запобігання ризикам виникнення катастроф [3].

Остання вищезазначена програма також допоможе Україні узгодити національні стандарти державного управління зі стандартами держав-членів ЄС. Ініціатива сприятиме правовій та адміністративній співпраці для вирішення спільних проблем у прикордонних регіонах, а також підтримуватиме взаємодію між громадянами, громадськими організаціями й органами влади. Серед проєктів, що реалізовані на Прикарпатті в межах попередніх етапів цієї програми, можна відмітити створення Центру спадщини Вигодської вузькоколійки та заснування Карпатської мережі кулінарної спадщини.

Програма Interreg NEXT «Польща-Україна 2021-2027», дозволить продовжувати транскордонне співробітництво між Польщею та Україною, зміцнювати зв'язки між організаціями та мешканцями прикордонних територій, а також розвивати території, охоплені співробітництвом. Програма транскордонного співробітництва Польща-Україна вже протягом 19 років підтримує процеси розвитку на прикордонних територіях Польщі та України шляхом співфінансування різноманітних проєктів, які сприяють покращенню якості життя жителів східної Польщі та західної України [4].

В Україні до даної програми можуть долучатися представники шести західних областей, а саме: Волинської, Рівненської, Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської та Закарпатської. З Польщі – Підляське, Люблінське, Підкарпатське і частина Мазовецького воєводства. Подавати заявки на грант можуть будь-які некомерційні установи, спільноти, громадські організації. Важливо, що проєкт має бути поданий спільно з польською організацією-партнером. За умовами програми транскордонного співробітництва, 90% проєкту фінансуються із фондів ЄС, а 10% мають внести переможці гранту. Проте зараз ведуть обговорення щодо 100%-го фінансування зі сторони європейської спільноти, з огляду на війну в Україні, але остаточне рішення ще не прийняте.

Загальний бюджет Програми в четвертому фінансовому періоді на 2021-2027 рр. складає 187,4 млн євро, на самі проєкти виділено 170,3 млн євро. Визначено п'ять основних пріоритетів: довкілля, здоров'я, туризм, співпраця та кордони. Одним із цікавих проєктів, реалізованих на Івано-Франківщині в рамках реалізації

попередніх етапів програми, є проєкт «Східноєвропейські перлини: створення та просування продуктів міського культурного туризму у транскордонному просторі».

За програмою Interreg NEXT «Румунія-Україна 2021-2027» передбачено реалізацію 54 млн євро. Програма охоплюватиме наступні області: Івано-Франківську, Закарпатську, Чернівецьку та Одеську в Україні та повіти Сату-Маре, Марамуреш, Сучава, Ботошані, Тулча в Румунії. Основні напрямки програми – екологічний, медичний та соціальний [5].

Зокрема, у фокусі програми – підвищення захисту та збереження біорізноманіття природи, зеленої інфраструктури, у тому числі в міських зонах, та зменшення всіх форм забруднення; забезпечення рівного доступу до медичної допомоги та сприяння доступності систем охорони здоров'я, включаючи первинну медичну допомогу, а також сприяння переходу від інституційної допомоги до сімейної та громадської допомоги і створення геріатричних центрів для людей похилого віку. Як приклад успішно реалізованого проєкту в рамках попередніх етапів є створення та просування мережі транскордонного туризму між Івано-Франківською областю України та повітом Марамуреш Румунії.

Таким чином, реалізуючи політику згуртування, ці програми допоможуть Україні і державам-членам Євросоюзу, що межують з нею, протистояти спільним викликам і використовувати спільні можливості для зміцнення добросусідських відносин та поглиблення транскордонного співробітництва. Україна дала приголомшливу відсіч ворогу, продемонструвала стійкість і дієздатність, та впевнено рухається євроінтеграційним шляхом.

РОЗДІЛ 2

ВИКОРИСТАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ДО РОЗВИТКУ ВІННИЦЬКОГО РЕГІОНУ (НАПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»)

2.1 Організаційна характеристика діяльності ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»

2 лютого 2012 року в місті Києві під час двосторонньої зустрічі Прем'єр-міністра України та Прем'єр-міністра Республіки Молдова відбулось підписання статутних документів Єврорегіону «Дністер», а саме, установчого договору. Згідно з угодою до Єврорегіону «Дністер» від України ввійшла Вінницька область, від Республіки Молдова райони: Сорока, Дондушень, Окниця, Резіна, Флорешть і Шолданешть. [11]

Єврорегіон «Дністер» є органом транскордонного співробітництва та об'єднанням місцевих органів влади адміністративно-територіальних одиниць України і Республіки Молдова.

Громадська організація «Єврорегіон «Дністер» (далі – Організація) є неприбутковою громадською організацією, яка об'єднана на добровільних засадах для реалізації статутних завдань громадян України, громадян інших держав та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Єврорегіон «Дністер» являється позитивним інструментом реалізації політики транскордонного співробітництва. Організаційна структура – це своєрідний фундамент для нарощування темпів кооперації та економічної інтеграції, яка сприяє у розв'язанні екологічних проблем Дністра. [13]

Організація діє відповідно до Конституції України, Закону України «Про громадські об'єднання», законодавства України, законодавства країн, на території яких здійснюється її діяльність, а також Статуту. Основні принципи діяльності громадської організації відображені на рис. 2.1.

Рисунок 2.1 – Основні принципи діяльності ГО «Єврореґіон «Дністер»

Діяльність Єврореґіону має основну мету, що полягає у створенні та здійсненні програм комплексного гармонізованого розвитку територій, прилеглих до річки Дністер. З огляду на мету, Єврореґіон «Дністер» можна назвати комплексним, оскільки співпраця між Україною та Молдовою відбувається у чотирьох основних напрямках: економічному, культурному, соціальному та екологічному (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Основні напрямки діяльності ГО «Єврореґіон «Дністер»

Згідно Статуту ГО «Єврорегіону «Дністер» можна визначити на яких засадах здійснюється діяльність Організації (рис. 2.3):

Рисунок 2.3 – Основні засади діяльності ГО Єврорегіону «Дністер»

Для досягнення поставлених цілей ГО Єврорегіон «Дністер» виконує наступні завдання:

- розробляє та організовує програми для розвитку транскордонного та міжнародного співробітництва у економічних, торгівельних, інвестиційних, туристичних, охоронних, соціальних, наукових, культурних та освітніх сферах;
- займається підготовкою та проведенням спільних заходів між міжрегіональними та міжнародними організаціями для обміну досвідом з питань ТКС;
- працює над реалізацією проєктів співробітництва між членами та партнерами Організації та ініціює отримання інвестиційних коштів від місцевих, національних та міжнародних інституцій.

Якщо розглядати організаційну структуру ГО Єврорегіон «Дністер», то вона включає 6 основних посад, з них: директор, головний бухгалтер, проєктний менеджер, координатор проєкту, технічний, фінансовий менеджер. Громадська організація «Єврорегіон «Дністер» має лінійно – функціональну організаційну структуру управління (рис. 2.4).

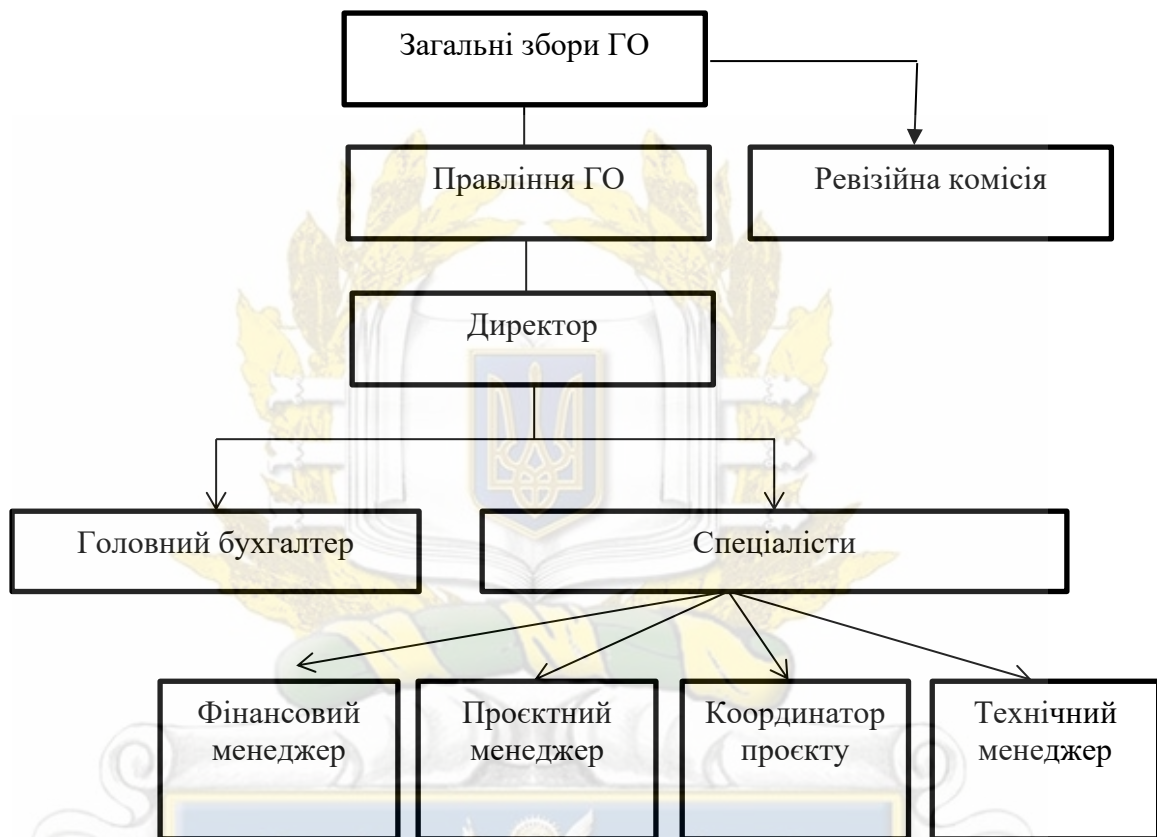

Рисунок 2.4 – Організаційна структура ГО «Євро регіон «Дністер»

Найвищими керівними органами ГО «Євро регіон «Дністер» є Загальні збори та Правління. Виконавча дирекція є постійним виконавчим органом, який здійснює організаційне, правове, інформаційне, аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності Організації. Виконавча дирекція та Директор діють на підставі законодавства України, Статуту та положення про виконавчу дирекцію. Виконавчу дирекцію очолює директор, який призначається Правлінням за поданням Голови Організації.

Директор несе відповідальність за організацію роботи Організації та має право без доручення діяти від імені Організації, підписувати договори та видавати доручення, представляє її інтереси в усіх національних та міжнародних організаціях та установах, має право другого підпису на фінансових документах, в тому числі відкривати у банках розрахункові та інші рахунки, розпоряджатися коштами та майном в межах, які затверджуються Головою Організації.

З огляду на особливість організаційної форми функціонування ГО «Єврорегіон «Дністер», джерелами коштів та майна Організації є: членські внески; надходження від безпосередньої підприємницької діяльності; майно, придбане за рахунок власних коштів або інших джерел, не заборонених законодавством; надходження від діяльності юридичних осіб, створених або заснованих Організацією; кошти та майно, що надходять у разі припинення діяльності відокремлених підрозділів Організації відповідно до законодавства України.

Також у Статуті зазначено, що для забезпечення виконання статутних цілей ГО «Єврорегіон «Дністер» має право залучати гуманітарну допомогу у фінансовому та майновому вигляді, в тому числі міжнародну, міжнародну технічну допомогу, кошти міжнародних фінансових структур, у тому числі донорських структур Європейського Союзу, що значною мірою визначає основні напрямки діяльності громадської організації.

2.2. Участь ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР» у розвитку транскордонного співробітництва Вінницького регіону

Діяльність Єврорегіону «Дністер», є формою прикордонної співпраці між адміністративно-територіальними одиницями України та Республіки Молдова, з метою соціально-економічного розвитку регіонів, що проводиться відповідно до національних законодавства держав-сторін та норм міжнародного права та затвердженого Статуту, а також залучення до співпраці зацікавлені неурядові організації, бізнес-структури, засоби масової інформації.

Для Вінницької області та Республіки Молдова створення Єврорегіону «Дністер» є знаковим та важливим. Це дозволяє нашим країнам, які не є членами Європейського Союзу, повноправно брати участь у громадському житті євроспільноти.

Формат Єврорегіону забезпечує реалізацію спільних міжрегіональних інвестиційних проєктів, нарощування темпів кооперації та економічної інтеграції між регіонами країн Європи.

Єврорегіон «Дністер» дозволяє мешканцям прикордонних районів Молдови та України продуктивніше вирішувати екологічні та енергетичні проблеми, освоювати надра, розвивати національні українські та молдавські традиції у місцях проживання українців та молдаван.

Ще на ранніх етапах створення даної ГО підвищився рівень взаємодії прикордонних районів Вінницької області з державною митною службою України та подібною структурою Молдови. Підписано протокол про будівництво газопроводу-відводу «Сорока-Ямпіль». Єврорегіон «Дністер» домовились про співпрацю з Єврорегіоном «Сірет-Прут-Ністру» (Румунія – Молдова). Започаткували офіційні відносини з міжнародним центром перетворень ICDT та інститутом сталого розвитку ISD.

Підписано угоди про співробітництво Єврорегіону «Дністер» з місією Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM). Виграно грант Вишеградського фонду, який дозволив зміцнити довіру в прикордонних районах Молдови та України. На новий рівень вийшло спільне проведення культурно-масових та спортивних заходів, відпочинку та оздоровлення дітей в рамках Єврорегіону. Створення Єврорегіону «Дністер» – це серйозний практичний крок до покращення співпраці України та Молдови з Євросоюзом.

Координаційний центр (Регіональний центр транскордонного співробітництва Єврорегіону «Дністер») є постійно діючим робочим органом, наділеним правом юридичної особи. [2]

За останні роки ГО Єврорегіон «Дністер» укріплювала свої відносини з партнерами із сусідніх країн, а саме з Молдовою, Румунією, Польщею, Німеччиною завдяки зустрічам з метою реалізації спільних проєктів, обміну досвідом в спортивних, освітніх та дозвільницьких сферах, а також налагодження співпраці з різними громадськими організаціями разом.

ГО «Єврорегіон «Дністер» створювалася як орган транскордонного співробітництва, як об'єднання місцевих органів влади адміністративно-територіальних одиниць України та Республіки Молдова.

Тому, участь громадської організації у розвитку транскордонного співробітництва Вінницького регіону є вагомим. Зокрема, за перших п'ять років діяльності було досягнуто наступних результатів:

- підписано угоди про співробітництво між Дондюшанським районом Республіки Молдова та Сташувським повітом Республіки Польща. Проведено спортивні змагання як приклад співробітництва громад;
- підписано протокол намірів між громадами міста Сорока (Республіка Молдова) та міста Баньоль-де-л'Орн (Французька Республіка);
- організовано спільні міжнародні економічні форуми та проведено семінар секретарів України, Румунії та Республіки Молдова в м. Вінниця;
- здійснено візит до Свентокшиського воєводства в рамках проекту ПРООН;
- разом у партнерстві з молдавською громадською організацією «Кутезеторул» було розпочато реалізацію проекту «Транскордонна мережа інноваційного сільського господарства», при фінансуванні Європейським Союзом;
- організовано міжнародний літературно-художній фестиваль «Русалка Дністрова»;
- організовано міжнародний фестиваль «Мамину сорочку пригорну до серця» де щороку беруть участь кращі вишивальниці Вінницької області та Республіки Молдова, представляючи свої вишиті роботи (сорочки, рушники, скатерки, серветки, картини), та майстри різних видів народного мистецтва;
- проведено фестиваль «День урожаю» в Молдавському містечку Русень за учасі представників Молдови, України та Румунії;
- організовано робочий візит делегації Єврорегіону «Дністер» до одного із найбільших виробництв по переробці фруктів та овочів у Польщі. З метою обміну досвідом у сфері сільського господарства між двома сторонами, залучення нових партнерів, а також подальшого просування української та молдавської продукції на європейський ринок.

Протягом останніх трьох років діяльності Єврорегіон «Дністер» став партнером Міжнародного економічного Форуму в м.Криниця-Здруй, під час якого проводяться пленарні сесії, тематичні дискусії та ряд культурних заходів. Форум об'єднує тисячі гостей з усього світу.

Під час візиту до Молдови делегації української Громадської організації «Єврорегіон «Дністер» була підписана угода про співпрацю з Українською громадою Молдови, а також обговорено план спільних заходів на 2021-2022 рік.

Варто відмітити також ряд важливих заходів, організованих ГО «Єврорегіон «Дністер» у 2020-2022 роках в рамках транскордонного співробітництва:

- Міжнародний ETHNO FOOD FEST «МАМАЛИГА vs БАНОШ», реалізований в рамках Конкурсу Вінницької ОДА з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадського суспільства, для виконання яких надається фінансова підтримка під патронатом голови Вінницької ОДА;
- Міжнародний форум «Республіка Молдова та Україна на шляху до Європи» за запрошенням Всеукраїнської асоціації громад України та Спільки українців Молдови «Заповіт-Monstenire»;
- міжнародна наукова конференція на тему органічного землеробства, організована спільно з партнерами ТОВ «Поділляагрозаксист» та ТОВ «Майбутнє будуємо разом»;
- підтримка Вінницької команди «Добродій-Медуніверситет-ШВСМ» у волейбольних змаганнях;
- турнір співдружності між командами викладачів та студентів коледжів Молдови, Румунії та України «Солідарність в ім'я світу»;
- міжнародний фестиваль килимів, де вінничани представляли подільську творчість в селі Міхейлень Республіка Молдова, українська делегація поділилася своїми традиціями та звичаями народного ремесла, а саме акцент робився на такому ремеслі як ткацтво;
- участь в роботі Круглого столу «Попередження домашнього насильства: генерація ідей від інститутів громадського суспільства та місцевих властей Республіки Молдова». Проєкт реалізують ВОГО «Медіа-Центр» (Вінниця,

Україна) та Фонд попередження злочинності (Кишинів, Молдова) за фінансової підтримки Європейського Союзу та за сприяння Фундації Дому прав людини;

- організація двотижневої оздоровчої поїздки для дітей чиї батьки служать в ЗСУ та Теробороні в місто Криниця-Здруй в Республіці Польща разом із начальником відділу молоді та спорту Управління освіти молоді та спорту Хмельницької міської ради Віталієм Пачевським;

- співпраця з молдавськими партнерами для отримання гуманітарної допомоги, яку надалі було передано захисникам України.

Під час війни в Україні ГО «Єврорегіон «Дністер» налагодила нові зв'язки з європейськими партнерами. Активізувались організації, з якими організація давно співпрацювала.

Крім того, основним завданням ГО «Єврорегіон «Дністер» є активізація міжнародної грантової діяльності. Зокрема, пошук грантів для органів місцевого самоврядування та територіальних громад (рис. 2.5). Впродовж свого існування ГО «Єврорегіон «Дністер» реалізувала більше 50-ти проєктів на загальну суму понад 1 млн. євро.

Зокрема, протягом 2015-2020 років за грантові кошти Європейського Союзу та в партнерстві з Вінницькою обласною радою було реалізовано низку міжнародних проєктів щодо розвитку особистих селянських господарств, рекреаційної сфери, сталого енергетичного розвитку міст, підтримки сільської молоді, створення кластерів, а також три проєкти в рамках Програми територіальної співпраці країн Східного партнерства Україна-Молдова (ЕaPTC):

- 1) «Транскордонна мережа для інноваційного сільського господарства». Територія реалізації проєкту – Вінницька область та Центральні і Північні райони Молдови. Проєкт мав на меті підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору, а також укріплення ділових та партнерських відносин по обидва боки кордону.

В рамках основної мети проєкту було сформовано наступні операційні завдання:

- на макроекономічному рівні: підвищення додаткової цінності сільськогосподарського сектору за допомогою проведення ключових сільськогосподарських досліджень, спрямованих на впровадження нових товарних культур, придатних для погодних умов цільового регіону, а також розвиток послуг, пов'язаних з сільським господарством;

- на галузевому рівні: збільшення переговорної сили сектора через створення сільськогосподарського кластеру; удосконалення інфраструктури для розвитку людей і бізнесу в сільськогосподарському секторі; удосконалення системи управління та технічних інструментів сільськогосподарського сектора; вивчення можливостей для місцевих сільськогосподарських виробників на європейському ринку.

Результати впровадження проєкту: створення Кластеру інноваційного сільського господарства, встановлення сучасного амінокислотного аналізатора, створення веб-сторінки та онлайн-платформи. Його вартість складала 297 тисяч євро;

2) «Транскордонна співпраця сіл за збереження навколишнього середовища». Проєкт передбачав зміцнення потенціалу постачальників туристичних послуг і місцевих органів влади районів Сорока і Ямпіль з метою розвитку сільського туризму шляхом транскордонного співробітництва. Згідно з метою проєкту було вироблено чотири операційні задачі:

- зміцнення управлінського потенціалу та професійних навичок постачальників туристичних послуг в цільових районах;
- підвищення потенціалу регіональних і місцевих органів влади в області розвитку і реалізації стратегій сталого розвитку в сфері сільського туризму в цільових районах;
- підвищення рівня обізнаності громадян і постачальників туристичних послуг з цільових районів, а також капіталізація потенціалу в сфері сільського туризму потенційними відвідувачами з метою забезпечення соціально-економічного розвитку населення в прикордонних районах;
- забезпечення спільного управління проєктом і комунікацій між молдавською та українською сторонами.

Загальний бюджет проєкту «Транскордонна співпраця сіл за збереження навколишнього середовища» склав – 290 015 євро, із них частка, профінансована ЄС – 162 585 євро.

3) «Сільський туризм - вірний крок на шляху покращення транскордонного співробітництва між Сороцьким районом (Республіка Молдова) та Ямпільським районом (Україна, Вінницька область)».

Важливим проєктом в рамках транскордонного співробітництва також можна назвати будівництво мосту через Дністер у районі «Ямпіль-Косоуци». Територія реалізації проєкту – Україна-Молдова. Результати впровадження проєкту: спорудження водної переправи надасть можливість скоротити шлях до п'яти-

шести годин із центральних районів України до столиці Молдови. Його пропускна спроможність становитиме 5 тис. автівок на добу. Міст через Дністер поблизу населених пунктів Ямпіль і Косеуць був частиною домовленостей президентів Володимира Зеленського і Маї Санду щодо покращення транспортного зв'язку між Україною та Молдовою. Загальна вартість проєкту – 3,38 млрд грн. [11]

Крім підготовки впровадження міжнародних проєктів, ГО «Єврорегіон «Дністер» також надає консультаційне супроводження підготовки та реалізації різноманітних грантових проєктів у тому числі для громад. З цією метою було створено Академію розвитку спроможності громад в рамках міжнародного проєкту «Розбудова спроможності громад – досвід Вишеградської четвірки для країн Східного партнерства».

Головним результатом проєкту є створення Академії спроможності громад, яка стане центром надання консультаційної та експертної підтримки органам місцевого самоврядування, громадським організаціям у різних аспектах забезпечення розвитку та впровадження передового європейського досвіду.

В рамках Академії, група експертів з України та Молдови розробили матеріали та навчальні програми для модулів з п'яти обраних тем:

1. Досвід країн Вишеградської четвірки у впровадженні реформ: можливості застосування в Україні та Молдові.
2. Ефективна співпраця влади, громадськості та медіа як механізми розвитку спроможності громад.
3. Механізми участі громадськості в процесах прийняття рішень органами влади
4. Стратегічне планування розвитку громад.
5. Фандрайзинг та підготовка якісних проєктних пропозицій.

Академія діяла за принципом «відкритих дверей», а отже будь-хто з бажаючих фахівців або експертів може долучитись до її діяльності, і після проходження відповідного тестування пропонувати свої послуги та навчальні матеріали і тренінги. Головним принципом роботи Академії стало «відповідь на виклики» – тобто Академія пропонує різні теми та форми навчань і тренінгів, але

реалізуються виключно ті, на які надійде найбільша кількість заявок від потенційних учасників. [10]

Отже, робота ГО «Єврорегіону «Дністер» є важливою не тільки для нашого регіону, а і для всієї України. Багаторічна співпраця з іншими міжнародними громадськими організаціями дала багато можливостей та досягнутих цілей. Ряд виступів на різних конференціях, робочих поїздок до сусідніх держав та спілкування з політичними діячами та громадськими організаціями дали можливість до співпраці та підписанні багатьох угод.

Завдяки роботі Організації Україна матиме можливість скоротити свій шлях від Києва до Кишиньова, це є важливим не тільки для самих українців, але і на політичному рівні має неабиякі переваги до швидкого вирішення спільних проблем та переговорів. Велику кількість важливих проектів ініціювали разом із Молдовою, Польщею, Румунією, та скільки ще чекає на нас у майбутньому з надією на те, що кількість нових країн у цьому списку буде тільки збільшуватись. На сьогоднішній день, діяльність ГО «Єврорегіон «Дністер» виступає сильним підґрунтям для реалізації спільних проектів у співпраці з Молдовою та за підтримки ЄС.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СИНЕРГІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ОБГРУНТУВАННЯ УЧАСТІ ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»

3.1 Стратегічні напрями зміцнення транскордонного співробітництва Вінницького регіону в контексті реалізації грантових проєктів ОМС та ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР»

Створення «Єврорегіону «Дністер» мало позитивний вплив на розвиток транскордонного співробітництва Вінницької області, відкриваючи нові шляхи покращення відносин між Україною та Молдовою. Результатом плідної співпраці між ОГС та органами місцевого самоврядування обох країн стала реалізація важливих проєктів як для інфраструктурного розвитку, так і для вирішення соціально-економічних проблем розвитку прикордонних територій.

В сьогоденнішніх умовах, впровадження різних форм транскордонного співробітництва на рівні Вінницького регіону залишається одним із пріоритетних напрямів в рамках поглиблення євроінтеграційного процесу України. На нашу думку, таке співробітництво також сприятиме формуванню ефективного механізму подолання наслідків війни для українських громад.

Слід зауважити, що важливим напрямом транскордонного співробітництва є активізація участі України в реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дністерського регіону та ініціативи створення нової макрорегіональної Стратегії Європейського Союзу для Вінницького регіону, програм підтримки, які діють та будуть діяти в їх рамках. Крім того, посилення спроможності агенцій регіонального розвитку є також важливою складовою частиною розвитку транскордонного співробітництва в Україні.

Одним з дієвих інструментів забезпечення розвитку транскордонного співробітництва є нові форми транскордонного співробітництва, створення та функціонування яких сприятиме зміцненню інституційної спроможності суб'єктів

транскордонного співробітництва, залученню додаткових фінансово-економічних ресурсів для вирішення завдань щодо місцевого і регіонального розвитку, інтенсифікації партнерства та поглиблення добросусідських багатосторонніх відносин між регіонами України та інших держав.

Транскордонне співробітництво повинно також забезпечити ефективність спільних дій сторін для пом'якшення зміни клімату та адаптації до негативних наслідків зміни клімату.

Важливе стратегічне значення має ухвалення Урядом постанови «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки, яка була розроблена Мінрегіоном на виконання Закону України «Про транскордонне співробітництво».

Досягнення мети Програми забезпечується шляхом виконання завдань за такими пріоритетними напрямками:

- реалізація в Україні Стратегії Європейського Союзу для Дністерського регіону та Дністерської транснаціональної програми;
- реалізація проектів (програм), що фінансуються за рахунок міжнародної технічної допомоги, а також програм прикордонного співробітництва у рамках Європейського територіального співробітництва на 2021-2027 роки в рамках фінансового інструменту «Сусідство, розвиток і міжнародне співробітництво» (NDICI);
- забезпечення розвитку прикордонної інфраструктури Україно-Молдавських територій;
- забезпечення розвитку інституційної спроможності суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва (в тому числі асоціацій органів місцевого самоврядування, агенцій регіонального розвитку, громадських організацій, європейських об'єднань територіального співробітництва та інших форм транскордонного співробітництва).

З метою зміцнення транскордонного співробітництва Вінницького регіону в контексті реалізації спільних грантових проектів ОМС та ГО «ЄВРОРЕГІОН «ДНІСТЕР» потенційними програмами для грантової участі можна назвати:

1) Конкурсний відбір проектів (програм) транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка (далі – проект (програма) транскордонного співробітництва), відповідно до Порядку проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 22.09.2021 № 1009 «Деякі питання державної фінансової підтримки проектів (програм) транскордонного співробітництва».

2) Interreg NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна.

Програма розрахована на 2021-2027 роки. Завдяки цій Політиці згуртування три держави-члени ЄС (Угорщина, Словаччина та Румунія) та Україна працюватимуть разом для забезпечення рівного доступу до медичної допомоги та підвищення стійкості своїх систем охорони здоров'я. Програма також забезпечить підтримку сталих рішень для адаптації до змін клімату та запобігання ризикам виникнення катастроф. Країни-учасниці також співпрацюватимуть за напрямками захисту природи, розвитку зеленої інфраструктури та покращення умов для сталого туризму. Програма також сприятиме узгодженню стандартів держав-членів ЄС та України щодо ефективного державного управління. Проекти сприятимуть правовому та адміністративному співробітництву для вирішення спільних проблем у прикордонних регіонах, сприяючи співпраці між громадянами, організаціями громадянського суспільства та органами влади. На програми співпраці Interreg NEXT протягом 2021-2027 років виділено 1,1 мільярда євро з Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF), Інструменту ЄС з питань сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI) та Інструменту допомоги ЄС на етапі підготовки до вступу (IPA). На період 2021-2027 років майже 600 мільйонів євро буде надано для реалізації п'яти програмам Interreg з метою підтримки заходів транскордонного та транснаціонального співробітництва між державами-членами ЄС та Україною.

Дана програма є частиною загальної підтримки та непохитної солідарності ЄС з Україною. У рамках Політики згуртування програма Interreg допоможе Україні та державам-членам ЄС, які межують з нею, протистояти спільним

викликам і використовувати спільні можливості. Україна є частиною європейської родини, і це ще одна чітка ознака нашої співпраці на спільному шляху вперед».

Для участі у конкурсному відборі можуть подавати грантові заявки представники місцевих та центральних органів влади, міжнародних та неприбуткових організацій з усіх регіонів України, у тому числі Вінницької області.

Відбір грантових проєктів проводиться Керівним органом/Спільним секретаріатом Програми (Угорщина) та затверджується Моніторинговим комітетом. Фінансування проєктів здійснюється на поворотній основі шляхом відшкодування витрачених коштів на заходи в рамках реалізації проєктів. Таким чином, переможці конкурсу мають змогу отримати відшкодування на реалізацію відібраних проєктів за рахунок коштів Програми у розмірі 80 %.

Враховуючи досвід уже реалізованих проєктів ГО «Єврорегіон «Дністер», пропонуємо наступні напрямки формування концепцій грантових проєктів в рамках участі у Програмі «Interreg NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна» (рис. 3.1).

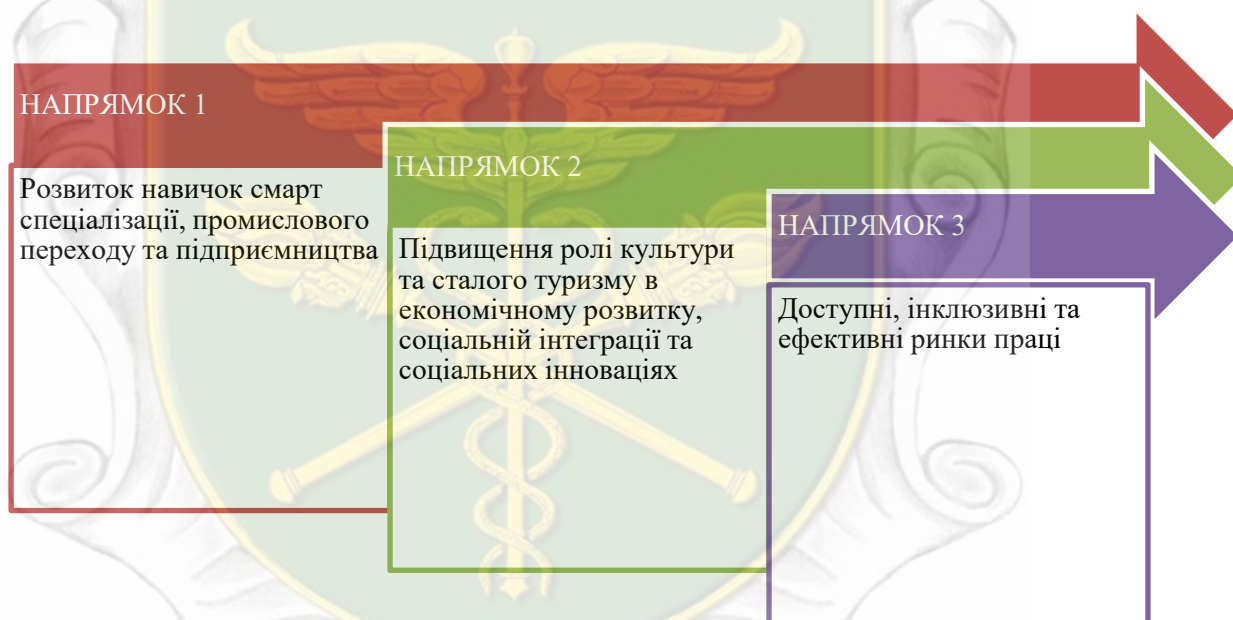

Рисунок 3.1 – Запропоновані напрямки формування концепцій грантових проєктів ГО «Єврорегіон «Дністер» для участі в Програмі «Interreg NEXT Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна»

3) Програма «Європейського союзу – Заходи щодо зміцнення довіри» (EU-CBM V), яка фінансується Європейським союзом та здійснюється ПРООН у Молдові. В рамках програми існує можливість подання проєктних пропозицій для організацій громадянського суспільства, асоціацій та неурядових організацій.

Зацікавлені організації можуть подавати свої заявки та проєктні пропозиції. Максимальна сума, яку заявники можуть запитувати в рамках Програми Малих грантів, становить 20 тисяч євро. Також заохочується залучення додаткових коштів – як власних так і партнерських внесків.

Даний конкурс відкритий для будь-яких проєктів щодо зміцнення довіри, що відповідають потребам місцевих громад, які будуть реалізовуватись в рамках партнерств між організаціями з обох берегів річки Дністер. Тому, пропонуємо ГО «Єврорегіон «Дністер» сформуванати концепції грантових проєктів згідно основних напрямків вищезазначеної програми (рис. 3.2).

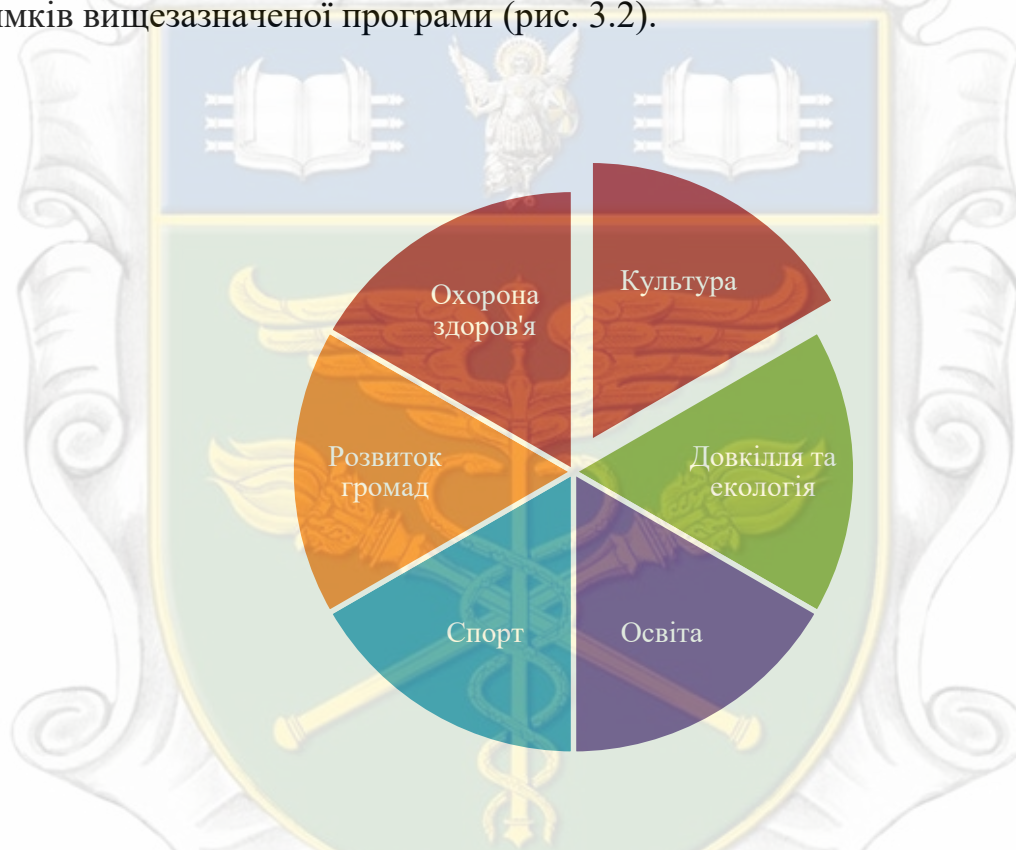

Рисунок 3.2 – Запропоновані напрямки формування концепцій грантових проєктів ГО «Єврорегіон «Дністер» для партнерської участі в Програмі Малих грантів (EU-CBM V)

Окрім того, партнерські грантові проекти, спрямовані на розвиток транскордонного співробітництва можуть бути профінансовані такими міжнародними донорськими організаціями як Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Фонд «Східна Європа» тощо. Тому, пропонуємо ГО «Єврорегіон «Дністер» розробити фандрейзингову стратегію для більш ефективної взаємодії грантодавцями.

3.2 Обґрунтування запропонованих напрямів розвитку транскордонного співробітництва регіону

В умовах війни в Україні ще більше загострились проблеми розвитку транскордонного співробітництва, що потребують спільних зусиль ОГС та органів самоврядування для їх ефективного вирішення:

- недостатня обізнаність іноземних країн щодо інвестиційного, промислового, культурного, туристичного потенціалу Вінницької області;
- недостатнє використання кращого іноземного досвіду, можливостей і ресурсів регіонів-партнерів, у тому числі за рахунок реалізації спільних проєктів;
- необхідність підвищення конкурентоспроможності економіки та інвестиційної привабливості області;
- недостатнє використання можливостей залучення міжнародної технічної допомоги;
- необхідність диверсифікації товарно-географічної структури експорту, заміни сировинної структури експорту на високотехнологічну продукцію, збільшення частки інноваційної продукції в експорті;
- слабе транскордонне співробітництво.

Однак, найбільш пріоритетними, на нашу думку, можна назвати проблеми, представлені на рис. 3.3.

Рисунок 3.3 – Основні напрямки вирішення соціально-економічних проблем в рамках транскордонного співробітництва в умовах війни

Наразі, транскордонні кластери є ефективною формою транскордонного співробітництва у сучасних умовах розвитку транскордонної співпраці між сусідніми державами. Транскордонний кластер є формою інтеграції незалежних компаній та асоційованих інституцій, що географічно зосереджені у транскордонному регіоні, спеціалізуються у різних галузях, пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну, яка ґрунтується на наявності погодженої стратегії розвитку учасників кластера.

Особливістю транскордонних кластерів є те, що їх учасники розташовані у різних податкових, митних, законодавчих середовищах сусідніх країн, однак можуть мати спільні підприємства та організації, користуватися спільною інфраструктурою і функціонують на транскордонних ринках. Ще однією особливістю є те, що інтенсивність мережевих взаємодій у транскордонному кластері обмежується наявністю кордону, який створює додаткові бар'єри для вільного руху товарів, робочої сили, капіталу. Бар'єрами для налагодження співпраці також можуть бути різний менталітет, традиції, мова, культура, негативні сторінки історії тощо.

Транскордонні кластери теж забезпечують середовище, яке приваблює спеціалізовані інвестиції, залучення новітніх технологій, створення допоміжних фірм та навчальних організацій, що значною мірою сприяє виробничому розвитку

прикордонних територій, активізації інноваційно-інвестиційної діяльності регіону, ефективному використанню ресурсів та створенню робочих місць у віддалених від центру районах. Так як Україна обрала європейський вектор розвитку, слід звернути увагу на досвід країн ЄС в процесах кластеризації економіки.

З цієї позиції варто відмітити існуючий позитивний досвід створення та функціонування транскордонних кластерів, подальша робота яких допоможе вирішити вищезазначені соціально-економічні проблеми транскордонного співробітництва.

Міжнародного аграрного кластера «Дністер», який об'єднує понад 30 виробників сільськогосподарської продукції з України та Молдови з метою виходу на міжнародні ринки збуту.

Кластер був створений в рамках проєкту «Транскордонна мережа інноваційного сільського господарства» на 2018-2019 рр. та зорієнтований на організацію тренінгів для аграріїв, де вони отримували практичні знання в сферах ведення бізнесу, менеджменту, вирощування різних культур і пошуку іноземних ринків збуту. Також відбувались ознайомчі візити з метою обміну досвідом. Було створено Центр інноваційного сільського господарства на базі Інституту кормів та сільського господарства «Поділля» НААН України. По завершенні проєкту кластер продовжує свою діяльність, зокрема в рамках угоди про співробітництво з польським агрокластером «Агро-Карпати».

Також варто відмітити проєкт «Міжнародний агротуристичний кластер «Дністер 1362», який виник ще у 2019 році та спочатку передбачав об'єднання територіальних громад, розташованих вздовж Дністра у семи областях України. Першим кроком на шляху втілення цієї ідеї в життя став форум «Дністер 1362 кілометри прибутків», проведений спільно з PPV Knowledge Networks та за підтримки ЄБРР.

Відтоді було напрацьовано базу даних про бізнес Подністер'я, проаналізовано проблеми та недоліки його діяльності, досліджено європейський досвід річкового туризму, проведено ряд зустрічей із очільниками зацікавлених

територіальних громад, підписано меморандуми про партнерство в межах кластерної ініціативи із українськими та молдовськими партнерами.

В рамках проєкту налагоджено колаборацію із такими природоохоронними інституціями, як Басейнова рада річки Дністер, Національний природний парк «Подільські Товтри» та Галицький національний природний парк. Отримано менторську та фінансову підтримку міжнародної технічної допомоги GIZ, яка триватиме до 2023 включно.

Слід відмітити, що існує дуже багато тем, які об'єднують інтереси Молдови та України і створюють спільний порядок денний в процесі зближення обох держав з країнами Євросоюзу та розвитку транскордонного співробітництва.

Ключовими з них є:

- 1) питання, пов'язані з євроінтеграцією (керівництво ЄС наразі часто розглядає проблеми Молдови та України в єдиному пакеті), зокрема, судово-правова реформа;
- 2) торговельно-економічне співробітництво;
- 3) вирішення проблем екології Дністра, пов'язаних з будівництвом Україною Новодністровської ГЕС;
- 4) співпраця в питаннях ліквідації залежності Молдови від енергетичної залежності.

Ці проблеми залишаються актуальними для молдовсько-українських взаємин не тільки на найближчу, але, як мінімум, середньострокову перспективу. Крім того, відносини між Україною та Молдовою мають багаторічний стан, хоча за останні декілька років вони набули позитивної динаміки, яка на жаль має окремі проблеми у економічних, енергетичних та екологічних сферах. Вирішення цих проблем можливе за умови продовження міжурядового діалогу, а також при підтримці та посередництві міжнародних структур – передусім ЄС.

Економічні відносини між Україною та Молдовою є добре розвинутими. Україна є одним із головних торговельних та економічних партнерів Республіки Молдова. За результатами 2021 року товарообіг між країнами склав 1083,1 млн. дол. США, що на 29,2% більше, ніж у 2020 р. з перспективою подальшого

зростання. Україна збільшувала обсяг поставок продовольчих продуктів, металобрухту, паливно-мастильних матеріалів, цигарок та електрики. Молдова збільшувала обсяги поставок в Україну рослинницької продукції, вина, етилового спирту, насіння соняшнику, ліків, портландського цементу та особливо металопродукції.

Також зараз активно реконструюється лінія електропередачі від Хмельницької атомної електростанції до польської підстанції Жешув. Це дозволить експортувати до Польщі додатково до 1000 МВт.

Через війну 26 лютого Україна відмовилась від приєднання до енергомереж росії та білорусі. Зрештою енергосистему України та Молдови 16 березня аварійно приєднали до ENTSO-E (європейська мережа операторів системи передавання електроенергії, що об'єднує 43 оператори у 36 країнах європейського континенту).

Це дало можливість Україні продавати свою електроенергію до Європи на тлі енергетичної кризи. Перший комерційний транскордонний обмін електрикою України розпочався наприкінці червня з Румунією, та зі Словаччиною – у липні.

Україна та Молдова домовилися розробити спільний план дій щодо інтеграції своїх енергетичних систем до електричної мережі континентальної Європи ENTSO-E. Угоду було укладено в Одесі в рамках XIV молдавсько-української міжурядової комісії з торгово-економічного співробітництва. Це дозволить нам відключитися від енергосистем росії та Білорусі. Раніше повідомлялося, що держпідприємство «Moldelectrica» і «Укренерго» дійшли спільного знаменника щодо планів синхронізації енергосистем Молдови та України з ENTSO-E. Представники компанії обговорили проєкт Експлуатаційної угоди про створення регуляторного підрозділу в Молдові та Україні, розробку дорожньої карти. Укладення експлуатаційної угоди щодо створення блоку управління є одним із ключових завдань плану дій із синхронізації енергетичних систем Молдови та України з Союзом енергетичних систем континентальної Європи.

Після успішної синхронізації української енергосистеми з європейською ENTSO-E, Україна отримала можливість експортувати електроенергію до країн

Європи. І вже сьогодні здійснює експорт до Молдови та Румунії, обсяги якого готова збільшувати.

Але, нажаль, після повномасштабного вторгнення росії в Україну, енергетична стійкість та безпека постачання стали важливими питаннями в сфері енергетики як для України, так і для Молдови.

Тому, сторони підтвердили зацікавленість у тристоронній співпраці щодо покращення шляхів диверсифікації поставок енергії на основі збалансованих, прозорих відносин, які забезпечують справедливую конкуренцію; в інтеграції енергетичних ринків; у збільшенні обміну електроенергією між Україною, Республікою Молдова та Румунією.

Найближчим часом, як було анонсовано Міністром закордонних справ України, сторони укладуть угоду про збільшення транскордонної пропускнуої спроможності для збільшення обсягів торгівлі електроенергією. З цією угодою зростуть двосторонні комерційне постачання електроенергії за коротко-, середньо- та довгостроковими контрактами між компаніями країн.

Статус кандидата в ЄС, наданий Україні та Республіці Молдова разом із успішною синхронізацією їхніх мереж з Європейською континентальною мережею ENTSO-E, відкриває нові можливості для регіональної співпраці, спрямованої на підвищення енергетичної стійкості та безпеки постачання.

Проекту Глобального екологічного фонду «Сприяння транскордонному співробітництву і комплексному управлінню водними ресурсами в басейні річки Дністер» є частиною зобов'язань Республіки Молдова та України в рамках міждержавного співробітництва у галузі охорони та сталого розвитку басейну річки Дністер. На прохання обох країн проєкт було розроблено та реалізовано з 2017 по 2021 роки зусиллями ОБСЄ та Програми розвитку ООН (ПРООН) у партнерстві з Європейською економічною комісією ООН (ЄЕК ООН). Фінансову підтримку також надав Глобальний екологічний фонд (ГЕФ).

Співробітництво між Україною та Республікою Молдова в галузі сільського господарства відбувається в рамках діяльності Міжурядової українсько-молдовської змішаної комісії з питань торговельно-економічного співробітництва.

Актуальними напрямками співробітництва в агропромисловому комплексі визначаються: двостороння торгівля (нарощування товарообігу продукцією АПК, організація та взаємна участь у спеціалізованих виставках, організація B2B заходів); ветеринарія та фітосанітарія – здійснюється, головним чином, в рамках відповідних міжнародних організацій; рослинництво, зокрема насінництво та розсадництво – на постійній основі продовжується обмін селекційним матеріалом з метою сортовипробування.

Незважаючи на результативність розвитку основних напрямків співпраці між Україною та Молдовою протягом останніх років, багато важливих проєктних ініціатив залишались на стадії пропозицій. Тому, на нашу думку, алгоритм участі органів місцевого самоврядування в програмах транскордонного співробітництва потребує удосконалення.

З іншого боку, для ГО «Єврорегіон «Дністер» актуальною розробка фандрейзингової стратегії, як уже було зазначено у попередньому підрозділі. Адже, реалізація нових напрямків транскордонної співпраці потребує залучення відповідних фінансових коштів.

Фандрейзинг являє собою процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних та ін.), які ГО «Єврорегіон «Дністер» не може забезпечити самостійно, та які є необхідними для реалізації майбутніх грантових проєктів спільно з органами місцевого самоврядування та партнерами з Молдови.

Основні етапи фандрейзингової кампанії можуть передбачати: визначення мети та завдань, орієнтовного переліку потенційних спонсорів (організації чи фізичні особи, які підтримають заявку на грант), методів та механізмів реалізації, строків реалізації тощо (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Основні етапи здійснення фандрейзингової діяльності для ГО «Єврорегіон «Дністер» з метою реалізації проєктів транскордонного співробітництва

Етапи фандрейзингу	Складові етапу
Планування	1. Формулювання мети, визначення методів та завдань, очікуваних результатів та ресурсів розробка змістовної програми залучення коштів. 2. Визначення витрат організації на майбутній період. 3. Вибір видів фандрейзингу вибір цільових сегментів (груп, індивідуумів-потенційних контрибуторів тощо).
Реалізація	1. Вибір методів проведення фандрейзингу. 2. Вироблення стратегії фандрейзингу. 3. Встановлення відповідальності за проведення фандрейзингу. 4. Виділення коштів на реалізацію фандрейзингу.
Контроль	1. Здійснення контролю за реалізацією фандрейзингу. 2. Коригування планів з урахуванням змін в процесі.
Аналіз	1. Визначення ефективності етапу планування. 2. Аналіз ефективності етапу реалізації. 3. Оцінка ефективності кінцевих результатів. 4. Врахування попереднього досвіду та планування майбутнього звернення.

Успіх фандрейзингової кампанії залежить від реальної оцінки можливостей громадської організації, від наявних ресурсів, специфіки цільової аудиторії та регіону, врахування досвіду кампаній, що проводились раніше, рівня фандрейзингової компетентності та професійної мобільності організації. Зазвичай однією з найголовніших цілей фандрейзингу є залучення нових донорів і зворотний зв'язок від людей, які вже хоч раз робили пожертву.

Фандрейзинг не орієнтується на залучення державних коштів, а спрямований на пошук джерел фінансування некомерційних проєктів з метою реалізації соціально значущої діяльності. Тобто, поняття фандрейзингу полягає у пошуку коштів з альтернативних джерел для формування грошових фондів неприбуткових проєктів та організацій. При цьому питання отримання прибутку для них відходить на другий план, і основною метою стає забезпечення діяльності.

Є два типи ресурсів, які ГО «Єврорегіон «Дністер» може залучити під час фандрейзингової кампанії:

- матеріальні: гроші, необхідні матеріали, подарунки, друковані документи;
- нематеріальні: людські, інформаційні, юридичні, маркетингові.

Слід зауважити, що для ефективного фандрейзингу необхідне систематичне планування, аналіз та звітування, адже це допоможе встановити довіру з донорами та збільшити кількість пожертв.

Доступність ресурсів залежить від багатьох факторів, тому для пошуку ресурсів громадській організації краще застосувати системний підхід. До того ж варто залучати якомога більшу кількість методів фандрейзингу, тобто диверсифікувати методи фандрейзингу, на випадок якщо один з методів відпаде. Таким чином, завжди залишиться інший метод, який буде генерувати ресурси для організації чи ініціативи.

Найбільш розповсюдженими видами фандрейзингу є залучення міжнародної технічної допомоги, використання ресурсів в інтернеті (накшталт краудфіндингу), соціальне підприємництво та розсилка листів подяки. Такі методи фандрейзингу підійдуть організації будь якого виду.

Донори – це міжнародні організації, державні установи, комерційні структури, громадські некомерційні організації (релігійні, наукові тощо), приватні благодійні фонди або приватні особи, що надають організаціям на некомерційній безповоротній основі необхідні додаткові ресурси різного виду, на цілі, які спрямовані в цілому на благо усього суспільства. Тому, у ході впровадження фандрейзингової діяльності ГО «Єврорегіон «Дністер» необхідно провести ретельно сплановану, організаційно впорядковану роботу щодо обґрунтування

актуальності, унікальності та значущості певного проєкту з метою задоволення мотивації ної потреби спонсора або мецената та налагодження співпраці з ним (рис. 3.4).

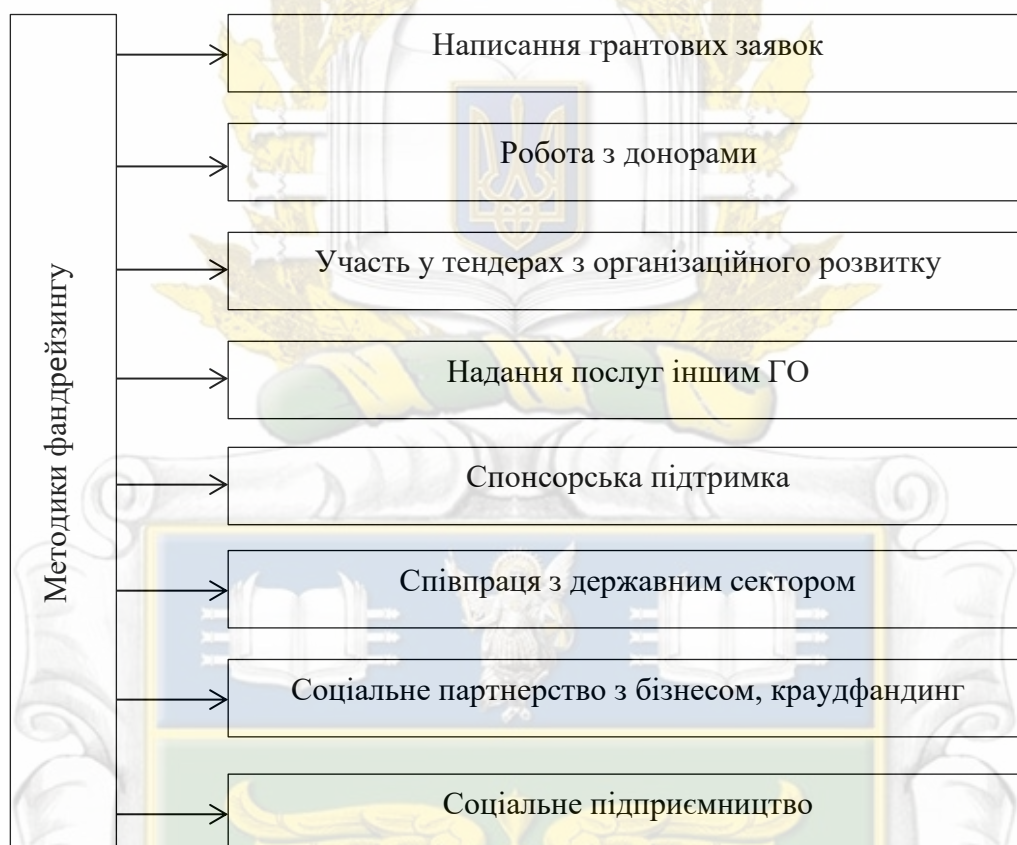

Рисунок 3.4 – Методики фандрейзингу, які можна використовувати в роботі ГО «Єврорегіон «Дністер»

Фандрейзинг може проводитися як фахівцями самої організації, так і шляхом залучення зовнішніх фахівців з консалтингових фірм. У першому випадку мова йде про внутрішній менеджмент структури, коли розробкою і реалізацією стратегії пошуку фінансування співробітники організації займаються самостійно. У другому випадку пошук фінансування здійснюється за допомогою залучення професійних консультантів з Фандрейзингу. В даному випадку в цій ролі можуть виступати як незалежні експерти, так і спеціалізовані фандрейзингової фірми.

Завданнями, що стоять перед проєктним менеджером у процесі фандрейзингу є:

- пошук потенційних донорів;
- обґрунтування потреб організації відповідно до інтересів потенційних донорів та рівнем їх розуміння наших проблем;
- постійна робота з потенційними донорами (формування, підтримка і розвиток зв'язків);
- формування громадської думки на користь підтримки діяльності організації чи колективу, збір листів підтримки, придбання авторитету (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Основні інструменти фандрейзингу, які може використовувати ГО «Єврорегіон «Дністер»

Назва інструменту	Характеристика
Написання грантових заявок	Підбір і пошук грантів, що підпадають під сферу діяльності та спрямовані на вирішення проблем транскордонного співробітництва
Робота з донорами	Встановлення системних партнерських довготривалих стосунків та участь у проєктах тривалістю від 2 років.
Участь в тендерах з організаційного розвитку	Потенційний інструмент розширення ресурсної бази організації та використання експертного потенціалу
Надання послуг іншим ГО	Можливо використовувати рамках грантових програм донорських організацій.

Продовження таблиці 3.2

Спонсорська підтримка	Прогнозована низька включеність бізнесу у проєкти громадської організації. Мала ймовірність спонсорства заходів. Малоефективно
Співпраця з державним сектором	Можлива участь в окремих програмах, конкурсах державного бюджету, міністерств і місцевої влади, дотичних до тематики розвитку транскордонного співробітництва
Соціальне партнерство з бізнесом	Прогнозована низька включеність бізнесу. Малоефективно
Крауднфандинг	Малоефективно через незначну віддачу з українських платформ краутфандингу і невисоку імовірність зацікавити аудиторію міжнародних платформ тематикою транскордонного співробітництва
Соціальне підприємництво	Малоефективно у формі виробництва товарів. Можливе у якості системного надання послуг громадським організаціям та партнерства із донорськими організаціями у проєктах, дотичних транскордонного співробітництва

Фандрейзингова стратегія дає чітке розуміння про джерела залучення коштів та необхідні суми для організаційного розвитку. Тобто, є усвідомлення того які ресурси потрібні, щоб ефективно вести свою діяльність, а найголовніше – де ці ресурси взяти, в тому числі гаранті – безповоротні кошти. Також, разом зі стратегією з'являється чіткий покроковий щоденний план дій, що надзвичайно допомагає у функціонуванні та розвитку громадської організації.

Оскільки, на сьогоднішній день, більшість інструментів відстеження грантових можливостей перемістилися онлайн для ГО «Єврорегіон «Дністер» актуальним є пошук продуктивного програмне забезпечення, яке інтегрується з усіма іншими технологічними рішеннями.

Адже, досить складно повністю зрозуміти процеси фандрейзингу, якщо вся інформація сегментована на різному програмному забезпеченні. В такому випадку організації знадобитися додатковий час для збору і систематизації всієї потрібної інформації.

З появою нових інструментів інтеграції, процес запису і контролю інформації легшає. Тому, ГО «Єврорегіон «Дністер» може використовувати різне програмне забезпечення як для отримання онлайн благодійних внесків, так і для збору інформації про донорів.

Чим більше програмне забезпечення інтегрується один з одним, тим простіше зіставити повну картину процесів фандрейзингу. Відповідно, ГО «Єврорегіон «Дністер» варто дотримуватись вищезазначеного принципу, оскільки:

- буде витратиться менше часу на збір інформації та систематизацію її в одному місці;
- буде здійснюватись контроль різних процесів фандрейзингу, з метою виділення каналів, які є найефективнішими;
- буде здійснюватись інтеграція з електронною поштою і SMM робить простіше комунікації між громадською організацією та донорами.

Таким чином, для розробки ефективної фандрейзингової стратегії ГО «Єврорегіон «Дністер» доцільно:

1. призначити окрему людину з вашої команди, яка буде відповідати за збір коштів;
2. визначити методи залучення коштів;
3. задіяти електронні системи, такі як Trello, щоб ефективніше управляти проектами та створити єдину базу з усіма діючими та потенційними донорами;
4. оновлювати на постійній основі перелік потенційних донорів;
5. проводити моніторинг та оцінку фандрейзингової стратегії;

6. висловлювати слова подяки донорам, спонсорам та всім тим, хто допомагає організації;

7. контролювати та коригувати стратегію на постійній основі.

Ефективна фандрейзингова стратегія стане основою реалізації спільних проєктів з партнерами з Молдови, які будуть спрямовані на вирішення основних проблем трансграничного співробітництва в умовах війни із врахуванням основних принципів та засад сталого розвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У ході проведеного дослідження мету було досягнуто, завдання виконано, що дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Транскордонне співробітництво є важливою та невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку держави. Це дозволяє розвивати основні сектори економіки та громадського життя на основі обміну досвідом та кращими практиками із сусідніми державами. Транскордонне співробітництво сприяє створенню безпеки та довіри між країнами. Це заохочує суспільство активно брати участь у торгівлі, сприяє притоку іноземних інвестицій, розвитку сфер енергетики та транспорту. Прикордонні території співпрацюють, щоб створити спільну стратегію захисту навколишнього середовища, розвинути транскордонну транспортну інфраструктуру та побудувати захист кордону, спільного ринку праці, покращенні спілкування між культурами та створенні туристичних напрямків. Особливого значення набуває розвиток транскордонного співробітництва з метою подолання соціально-економічних наслідків війни в Україні.

2. Єврорегіон «Дністер» є органом транскордонного співробітництва та об'єднанням місцевих органів влади адміністративно-територіальних одиниць України і Республіки Молдова. Для Вінницької області та Республіки Молдова створення Єврорегіону «Дністер» є знаковим та важливим. Це дозволяє країнам, які не є членами Європейського Союзу, повноправно брати участь у громадському житті євроспільноти.

3. Громадська організація «Єврорегіон «Дністер» (далі – Організація) є неприбутковою громадською організацією, яка об'єднана на добровільних засадах для реалізації статутних завдань громадян України, громадян інших держав та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

4. Основним завданням ГО «Єврорегіон «Дністер» є активізація міжнародної грантової діяльності. Зокрема, пошук грантів для органів місцевого самоврядування та територіальних громад. Впродовж свого існування ГО

«Єврорегіон «Дністер»» реалізувала більше 50-ти проєктів на загальну суму понад 1 млн. євро.

5. Крім підготовки впровадження міжнародних проєктів, ГО «Єврорегіон «Дністер»» також надає консультаційне супроводження підготовки та реалізації різноманітних грантових проєктів у тому числі для громад. З цією метою було створено Академію розвитку спроможності громад в рамках міжнародного проєкту «Розбудова спроможності громад – досвід Вишеградської четвірки для країн Східного партнерства».

З метою підвищення результативності участі ГО «Єврорегіон «Дністер»» у програмах транскордонного співробітництва пропонуємо:

- брати участь у нових формах транскордонного співробітництва за допомогою отримання коштів від міжнародних донорських організацій;
- розробити та впровадити ефективну фандрейзингову стратегію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 № 156-VIII. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.

2. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 № 1861-IV. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки» від 14 квітня 2021 р. № 408. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 5 серпня 2020 р. № 695. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типової угоди про утворення об'єднання єврорегіонального співробітництва» від 18 грудня 2019 р. № 1126. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2019-%D0%BF#Text>.

6. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Типової форми угоди про транскордонне співробітництво» від 24.06.2019 р. № 140. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0784-19#Text>.

7. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України «Про затвердження Порядку повідомлення та забезпечення функціонування Реєстру угод про транскордонне співробітництво» від 18.11.2019 р. № 270. Офіційний

веб-сайт Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0019-20#Text>.

8. Рішення Вінницької обласної ради «Про затвердження, внесення змін та хід виконання обласних програм» від 24 вересня 2020 року № 978. URL:
[https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/45Ses/978\(1\).pdf](https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/45Ses/978(1).pdf).

9. Бабанська О. В. Транскордонне співробітництво в ЄС: механізм функціонування та етапи становлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика». 2017. № 11. С. 6-10.

10. Білак О.П. Транскордонне співробітництво: питання співвідношення категорій в науці конституційного права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 95-98.

11. Ваганова Л. В. Фандрей зингові стратегії туристичної діяльності. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 4. С. 17-23.

12. Верховна рада України. *Офіційний вебпортал парламенту України* URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/227974.html>.

13. Вишеградський фонд. Офіційний веб-сайт URL:
<https://v4foreap.weebly.com>.

14. Віднянський С., Вовканич І. Історіографічні аспекти транскордонного співробітництва України. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2018. Випуск 2 . С. 9-51.

15. Вінницька обласна військова адміністрація. Офіційний веб-сайт URL:
<https://www.vin.gov.ua/invest/mizhnarodne-spivrobitnytstvo/639-transkordonne-spivrobitnitstvo>.

16. Воротін, В. Є., Шевченко, А. В. (2020). Підтримка міждержавного регіонального співробітництва: інституційні перспективи розвитку євро регіонів. *Науковий вісник: Державне управління*, 2020. № 3(5), С. 22–33.

17. Гайтан В. В. Транскордонне співробітництво в контексті децентралізації місцевого самоврядування: політико-правовий аспект.

Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. № 66. С. 43-49.

18. Гороховська К. В. Транскордонне співробітництво в Україні: значення та пріоритетні напрями розвитку. *Ефективна економіка*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5736>.

19. Граматік Г., Білоус О. Наукове забезпечення процесів кластеризації в контексті інноваційного розвитку регіонів. *European Journal Of Economics And Management*. 2020. Vol. 6. Iss. 4. pp. 37-42.

20. Гусь А.В., Фетько Ю.І. Європейське об'єднання територіального співробітництва як інституційна форма розвитку транскордонного співробітництва України – ЄС. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 6. Т. 1. С. 72-77.

21. Дунська А. Р., Жалдак Г. П. Основні форми транскордонного співробітництва регіонів України. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. І Міжнародної наук.- практ. конф., 23 квіт. 2020 р.* Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка». 2020. С. 116-117.

22. Єврорегіон «Дністер»: мости для співпраці. *Журнал Віче*. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/3605/>.

23. Єврорегіон Дністер. Офіційний веб-сайт. URL: <https://dniester.eu>

24. Козик В. В., Мищишин О. Л. Транскордонні кластери: сутність та особливості: стаття. Львів, 2017. С. 153-160.

25. Андріяш Ю.М. Досвід управління транскордонним співробітництвом в Європі. *Менеджмент ХХІ століття: сучасні моделі, стратегії, технології*. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Ч. 2. С. 16-22.

26. Андріяш Ю.М. Транскордонне співробітництво України з країнами ЄС в умовах воєнного стану. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Вип. 166. С.17-22.

27. Куцаб П. Теоретико-концептуальні підходи до розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 15. URL: <http://global-national.in.ua/issue-17-2017>.

28. Літвін Л. А. Функціонування євро регіонів як складова реалізації національних інтересів. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія : Політичні науки*. 2019. № 4. С. 63-68.

29. Мельник О. Г., Приведа Р. Б. Форми транскордонного співробітництва в Україні: стан та перспективи розвитку. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 12. С. 30-36.

30. Міністерство економіки України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=36eb0efc-a0a2-45db-9435-bb62e358fe65&title=Moldova>.

31. Міністерство розвитку громад та територій України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/>.

32. Молдова та Україна впроваджують плани комплексного управління басейном річки Дністер за підтримки ОБСЄ, ООН, ГЕФ. Офіційний веб-сайт ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/484403>.

33. Молдовсько-українські відносини на сучасному етапі. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння» (ЦДАКР) URL: <https://cacds.org.ua/%d0%bc%d0%be%d0%bb%d0%b4%d0%be%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be-%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d1%96-%d0%b2%d1%96%d0%b4%d0%bd%d0%be%d1%81%d0%b8%d0%bd%d0%b8-%d0%bd%d0%b0-%d1%81/>.

34. Мошак О.В. Міжнародні стандарти локальної демократії і транскордонне співробітництво: шляхи розбудови. *Lex Portus*, 2019. № 3. С. 69-84.

35. На Вінниччині стартувало будівництво мосту Ямпіль - Косеуць через Дністер. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3292968-na-vinnicini-startovalo-budivnictvo-mostu-ampil-koseuc-cerez-dnister.html>.

36. Перелік програм, конкурсів та грантів із залученням міжнародної технічної допомоги. URL: <https://zakarpat-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Inozemni-dzherela-finans.-proiektiv-v-Ukraini.pdf>.

37. Перспективи тристороннього співробітництва між Україною, Румунією та Молдовою у сфері енергетики. Історико-політичні проблеми сучасного світу. URL: <https://doi.org/10.31861/mhpi2018.37-38.296-301>.

38. Перспективні напрямки формування і розвитку транскордонних кластерів з ЄС. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/konkursy_stud/ES/3_7.pdf

39. Розпочато перший конкурсний відбір проєктів в рамках Дунайської транснаціональної програми 2021 – 2027. URL: <https://zakarpat-rada.gov.ua/rozpochato-pershyy-konkursnyy-vidbir-proiektiv-v-ramkakh-dunayskoi-transnatsionalnoi-prohramy-2021-2027//>.

40. Синергія програм транскордонного співробітництва та стратегій регіонального розвитку в Україні / упоряд. Є. Романенко. Чернігів: Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень, 2018. 92с.

41. Транскордонне співробітництво: правові основи та успішні практики: посібник / Євчак Ю.Б., Зарді А., Лазур Я.В., Очкаї Д., Санченко А.Є., Сошников А.О., Устименко В.А., Фетько Ю.І. / за заг. ред. В.А. Устименка; ред.-упоряд. Гук А.К., Санченко А.Є. К., 2020. 152 с.

42. Україна, Молдова та Румунія збільшать обсяги торгівлі електроенергією. Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/227974.html>.

43. Українська громада Молдови домовилася про співпрацю з ГО «Єврорегіон «Дністер». Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3214145-ukrainska-gromada-moldovi-domovilasa-pro-spivpracu-z-go-evroregion-dnister.html>.

44. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-moldova-ta-rumuniia-spivpratsiuvatymut-dlia-posylennia-enerhetychnoi-bezpeky-rehionu-herman-halushchenko>

45. Химинець В. В., Головка А. А., Мірус О. І. Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку : аналіт. доп. Київ : НІСД. 2021. С.47.

46. E. Brunet-Jailly. Cross-border cooperation: a global overview. *Alternatives: Global, Local, Political*. 2022. 47(1). pp. 3-17. doi: 10.1177/03043754211073463.

47. House of Europe. *The Diplomatic Service of the European Union*. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/66078_en

48. R. O'Connell. Cross-border Cooperation. Social Science Research Network. *Brexit Institute Working Paper Series*. 2021. No 18. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3966488.

49. S. Dołzbłasz. A network approach to transborder cooperation studies as exemplified by Poland's eastern border. *Geographia Polonica*. 2018. Vol. 91 No. 1. pp. 63-76.

50. The Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine ENI CBC Programme. URL: <https://huskroua-cbc.eu/about/programme-description>.